

2. Мудрик А.В. Социальная педагогика : [учеб. для студ. пед. вузов] / А.В. Мудрик / [под ред. В.А.Сластенина]. – 2-е изд., испр, и доп. – М. : Издательский центр «Академия», 2000. – 192 с.

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ

Шевченко Світлана Віталіївна

К.психол.н., доцент кафедри психології

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

The development of critical thinking of students

Shevchenko Svetlana Vitalievna

Candidate of psychological Sciences.,

Associate Professor of psychology Melitopol state pedagogical University

named after Bohdan Khmelnytsky

the city of Melitopol, Ukraine

Анотація. У статті зроблено спробу вивчити особливості розвитку критичного мислення студентів. В процесі дослідження автор виявляє теоретичні засади до вирішення існуючої проблеми, характеризує основні наукові підходи вивчення критичності особистості, визначає якості критичного мислення та чинники критичності студентів. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури зроблено висновок, що критичне мислення було переважно предметом досліджень учених-психологів й констатовано не розробленість питання формування критичного мислення у студентів вищих навчальних закладів.

Ключові слова: критичне мислення, критичність, інтелектуальна діяльність, пізнавальна активність.

Abstract. In the article an attempt is made to study the characteristics of development of critical thinking of students. In the research process, the author identifies the theoretical basis to the solution of the existing problems, describes the main scientific approaches to the study of criticality of the individual, determines the quality of critical thinking and factors of criticality students. Based on the analysis of psychological and pedagogical literature it is concluded that critical thinking was predominantly the subject of research scientists-psychologists and diagnosed not study the issues of formation of critical thinking among students of higher educational institutions.

Key words: critical thinking, critical, intellectual activity, cognitive activity.

Постановка проблеми. Реформування системи вищої освіти, підвищення ефективності освітнього процесу потребує від особистості сучасного студента вміння критично, об'єктивно оцінювати процес та результат вирішення інтелектуальних завдань, а також брати відповідальність за їх виконання. Критичні вміння, які проявляються в знаходженні правильного способу рішення інтелектуальної задачі, у

перевірці та контролі отриманих результатів і їх об'єктивної оцінки, лежать в основі здійснення та вдосконалення навчальної та розумової діяльності, забезпечують реалізацію головної мети - глибокого й осмисленого засвоєння наукових знань і науково-теоретичного мислення. Виходячи з цього, означена проблема є досить актуальною.

Аналіз публікацій з теми. Забезпечуючи особистість здатністю до свідомої регуляції, контролю й оцінки своїх і чужих дій, а також здатністю значною мірою ініціювати пізнавальну активність, критичність дозволяє продуктивно мислити, об'єктивно оцінювати і відбирати потрібну інформацію з точки зору її істинності, достовірності, доцільності; відстоювати свою думку; знаходити оптимальні способи розв'язання проблем (Н.Б.Березанська, С.І.Векслер, Л.С.Виготський, Б.В.Зейгарник, І.І.Кожуховська, С.А.Король, А.І.Ліпкіна, Л.А.Рибак, С.Л.Рубинштейн, Ю.А.Самарін, А.А.Смірнов, Б.М.Теплов, О.К.Тихомиров та ін.) [2]. Науковцями В.Крутецьким, Б.Тепловим виділено поняття "критичність розуму" як певна якість пізнавальної діяльності особистості [6].

Метою статті є вивчення особливостей розвитку критичного мислення студентів. Відповідно цього, завданнями роботи визначено: теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми критичності особистості, виявлення якостей критичного мислення та чинників критичності студентів.

Виклад основного матеріалу. О.В. Кочергою розглянуто розвиток критичності людини як здатність, яка забезпечує широкий діапазон продуктивної роботи психічних процесів (на різних рівнях їх дії) за рахунок активної селекції й оцінки інформації. В його роботі показано, що в основі становлення та формулювання цього поняття лежать закони, властиві процесу мислення (Б.Г. Ананьєв, Г.С. Костюк, О.М. Леонтєв та інші). На думку автора, критичність людини об'єднує в собі відображення дії мислення, почуттів та уяви у їх взаємозв'язку. Провідним є мислення, що виступає як регулятор людської діяльності (Б.С. Басов, Б.В. Поршнев, В.А. Семиченко, О.К. Тихомиров та інші), проектування, яке впорядковує і гармонізує відображення та опредметнення (Д. Халперн, Р. Нісбета, Д. Стіл, К. Мередіт, Ч. Темпл). Останнє може мати форму: а) матеріальної трансформації, б) мисленої зміни, в) творіння себе самого, підвищення свого творчого потенціалу [3].

Відмітимо, що відправною точкою - інтелектуальним джерелом ідеї критичності людини є філософія (В. Джеймс, Дж. Д'юї, Р. Роторі, та інші), та загальна і генетична психологія, де оперативні перетворювання зовнішніх впливів у психічні явища розглядаються за схемою: задаток - здібність - механізм (Г.С. Костюк, С.Д. Максименко). Психологічний аспект критичності людини втілюється в механізмах відображення - проектування - опредметнення (В.В. Клименко), які забезпечують просування людини в пізнавальній діяльності [3].

Виходячи з досліджень Р.Л. Солсо, Д. Халперн, К.С. Мередит та інших, в роботах яких визначено не тільки логічні, а креативні чинники критичності, можна констатувати, що чинники, які утворюються у взаємозв'язку почуттів, уяви, мислення, стають вирішальними у розвитку критичності людини. Критичність - це є той діапазон дії психічних процесів людини, який визначає ступінь свободи, сферу та мету її дії, це є діапазон між реальним "Я" та образом "Я" особистості, діапазон поведінкової гармонії людини [3].

Досліджуючи особливості розвитку критичного мислення особистості, Я.В. Чаплак зазначено, що проблема керування інтелектуальною діяльністю

особистості набуває винятково важливого значення на сучасному етапі, оскільки існує певна диспропорція або суперечність між рівнем мислення і вимогами сучасного прогресу. Соціальні зміни та новітні досягнення сучасної науки і практики пред'являють високі вимоги до самостійного, продуктивного творчого мислення. Автор додає, що актуальність проблеми формування критичного мислення особистості зумовлена тим, що притаманна нашому часу динаміка технологічного і соціального прогресу вимагає від людини умінь швидко адаптуватися до професійної діяльності, змінювати і вдосконалювати її на основі самостійного набуття знань, знаходити шляхи розв'язання професійних і соціальних завдань у будь-яких нестандартних ситуаціях, пошуку внутрішнього потенціалу з метою гармонійної адаптації в полікультурному світі [6].

Висновки. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив зробити висновок, що критичне мислення було переважно предметом досліджень учених-психологів. Звертає на себе увагу також той факт, що практично не розробленими залишилися питання формування критичного мислення у студентів вищих навчальних закладів [1; 5]. Проблема розвитку критичного мислення студентів розглядалася у роботах таких дослідників, як А.Авершин, Т. Воропай, В.Дороз, О.Коржуєв, О. Тягло, М.Шеремет, Т.Яковенко та ін. Багатьма авторами поняття „критичне мислення” визначено в межах когнітивної парадигми та на її засадах окреслюються основні методики і технології його розвитку. Ознаками критичного мислення, на думку багатьох науковців (М.Вейнстайн, Т.Воропай, М.Кларін, Н.Кравченко, М.Ліпман, К.Мередит, Р.Пауль, Ч.Темпл, О.Тягло, М.Чошанов, Д.Халперн та ін.) є вміння досліджувати реальні виробничі та життєві ситуації; висувати різні варіанти розв'язання поставлених завдань, порівнювати, оцінювати, виявляти недоліки і переваги кожного з них, вибираючи оптимальний; приймати самостійні рішення та прогнозувати їх наслідки. Важливими якостями критичного мислення є також вміння аналізувати інформацію, зібрану з різних джерел, з точки зору її достовірності, точності, корисності для розв'язання поставленої проблеми; обговорювати проблему, що вирішується, чітко і продумано викладати власні думки, аргументовано доводити свою точку зору, уважно ставлячись до чужої та враховуючи її; розпізнавати суперечливі дані, судження, аргументи, виявляти і виправляти помилки в чужих розмірковуваннях та визнавати їх у своїх (Т.Хачумян) [4; 5].

Список використаних джерел:

1. Авершин А. О. Формування критичного мислення у студентів інженерно-педагогічних ВНЗ / А. О.Авершин, Т. В.Яковенко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2009. – Вип. 24–25. – С. 134–145.
2. Копылова Т. Ю. Особенности проявления критичности младших школьников при решении учебных и нравственных задач: дисс. ... канд. психол. наук: [спец.]: 19.00.07 – педагогическая психология / Татьяна Юрьевна Копылова; РГПИ им. А. И. Герцена. – СПб., 2001. – 198 с.
3. Кочерга О. В. Взаємозв'язок мислення, почуттів та уяви у розвитку критичності людини: дис. ... канд. психол. наук: [спец.] 19.00.01 – загальна психологія, історія психології / Олександр Васильович Кочерга; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2003. – 232 с.
4. Хачумян Т. І. Поняття „критичне мислення” та його сутність в психолого-

педагогічній науці / Тетяна Іванівна Хачумян // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. / Київ нац. лінгвіст. ун-т. – К., 2003. – Вип. 24, ч. 2. – С. 171–177.

5. Хачумян Т.І. Формування критичного мислення студентів вищих навчальних закладів засобами інформаційних технологій: автореф. дис...канд. пед. наук : [спец.] 13.00.09. – теорія навчання. – Х., 2005. – 19 с.

6. Чаплак Я.В. Роль критичного мислення у творчих пошуках «внутрішнього камертону душі» особистості [Електронний ресурс] / Я.В. Чаплак, М. Мачук // Современные научные исследования и инновации. – Август 2011. – № 4. – Режим доступу : <http://web.snauka.ru/issues/2011/08/1516>.

УДК 159.9.019.4

ФРУСТРАЦІЙНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ПСИХОЛОГІВ

Стьобал Вікторія Володимирівна

Студентка

Кафедра практичної психології та педагогіки

Факультет: ЦКП ПОДП

Хмельницький національний університет

м. Хмельницький, Україна

Наук. кер. – канд. психол. наук, професор Сургунд Н. А.

FRUSTRATION TOLERANCE IN PROFESSIONAL FORMATION OF PSYCHOLOGIST

Stobal Viktoriia V.

student

Department of practical psychology and pedagogics

Faculty: TSKP PODP.

Khmelnitsky National University, Khmelnytsky, Ukraine

*The research supervisor - the candidate of psychological sciences,
professor Surgund N.A.*

Анотація. В статті розкривається теоретичний аналіз феномену «фрустраційної толерантності» та її роль у професійному становленні психолога.

Ключові слова: «фрустраційна толерантність», фрустрація, толерантність, професійне становлення, фрустратор.

Abstract. The article reveals the theoretical analysis to a phenomenon of "frustration tolerance" and her role in professional formation of the psychologist.

Keywords: "Frustratsionny tolerance", frustration, tolerance, professional formation, frustrator.

Дослідження рівня розвитку фрустраційної толерантності у сучасній науковій літературі показує, що рівень фрустраційної толерантності відіграє важливу роль в